

Werk

Titel: Herbarium Amboinense, plurimas conplectens arbores, frutices, herbas, plantas ter

Jahr: 1750

Kollektion: Zoologica

Digitalisiert: Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen

Werk Id: PPN369547365

PURL: <http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PPN369547365>

OPAC: <http://opac.sub.uni-goettingen.de/DB=1/PPN?PPN=369547365>

LOG Id: LOG_0208

LOG Titel: Caput Primum. De Lithodendris generaliter, ex quibus nempe constant partibus, quo modo, & quo in loco crescant. - Eerste Hoofdstuk. Van de Zeeboompjes in 't gemeen, wat het zy ...

LOG Typ: chapter

Übergeordnetes Werk

Werk Id: PPN369544501

PURL: <http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PPN369544501>

OPAC: <http://opac.sub.uni-goettingen.de/DB=1/PPN?PPN=369544501>

Terms and Conditions

The Goettingen State and University Library provides access to digitized documents strictly for noncommercial educational, research and private purposes and makes no warranty with regard to their use for other purposes. Some of our collections are protected by copyright. Publication and/or broadcast in any form (including electronic) requires prior written permission from the Goettingen State- and University Library.

Each copy of any part of this document must contain these Terms and Conditions. With the usage of the library's online system to access or download a digitized document you accept the Terms and Conditions.

Reproductions of material on the web site may not be made for or donated to other repositories, nor may be further reproduced without written permission from the Goettingen State- and University Library.

For reproduction requests and permissions, please contact us. If citing materials, please give proper attribution of the source.

Contact

Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen
Georg-August-Universität Göttingen
Platz der Göttinger Sieben 1
37073 Göttingen
Germany
Email: gdz@sub.uni-goettingen.de

HERBARIUM
AMBOINENSIS
LIBER DUODECIMUS.

De arbusculis agens marinis, & plantis saxosis, seu de Lithodendris & Lithophytis.

CAPUT PRIMUM.

De Lithodendris generaliter, ex quibus nempe constant partibus, quo modo, & quo in loco crescant.

A terrestribus plantis in mare devenimus, ubi videmus, quid in suo abscondat sinu, quod nempe æmulatur plantas terrestres, flores, vel fructus, ac proinde in hoc contineri quoque oportet Herbario.

Latine vocantur *Arbuscule marinae*, Græca voce *Lithodendra*; Belgice *Zee-boompjes*, & *Kraalsteen*en, ac si diceretur *Corallium spurium*, seu *arbusculæ*, quæ *Corallium* referunt. Malaice *Accarbaar*, & *Kalbabaar*, vocabulo semi Arabico, quod denotat radicem vel lignum e mari, item *Carang*, h. e. *Corallium*, sed quodam discrimine, uti mox patebit.

Dividuntur in tres primarias classes, quarum prima complectitur tales, quæ mixtam habent substantiam ligni & saxi, quædam unius, quædam alterius copiosioris materiem, unde & magna ex parte flexiles etiam sunt.

Hæ proprie vocantur *Arbusculæ marinae*, ac Malaice *Accarbaar* & *Calbabaar*, proxime accedentes ad *Coralliorum* naturam.

Secunda classis eas comprehendit, quæ majorem saxei quam lignei habent substantiam, immo magna ex parte saxosæ sunt, nihilominus tamen referunt formam plantæ, floris, vel fructus. Hæ peculiariter vocantur *Corallia*, Malayensibus *Carang* & *Carang bonga*, h. e. flores vel germina *Coralliorum*.

Tertia classis eas continet, quæ neque saxum, neque lignum sunt, sed spongiosam habent substantiam, quæ nunquam in saxum degenerat, quales sunt *Spongiæ* & similia.

Locus naturalis est mare, ac non modo crescunt in rupibus in mare excretis, sed etiam aliis in rebus, tam saxi quam ligni, & fragmentis in id projectis vel depositis, uti ad quamvis speciem peculiariter indicabitur, quibusdam in locis fundus maris hisce plantis adeo testus est, ac si dunus esset, sed plerumque dispersæ crescunt, hic & illic una alterave, atque nulla est insula in hoc Archipelago Moluccano, cujus litus non unam alteramve profert plantam, ita ut huc pertineat & verificetur, quod *Plinius* olim scribebat *Libr. 13. Cap. 25.* quum dicit. In mari etiam crescunt frutices & arbores, minores quam in mediterraneo nostro mari, *Lacus enim ruber*, & totus *Orientalis pelagus* repletus est silvis sub aqua crescentibus. Quo in capite plures enarrat alias species, cum nostro *Accarbaar* convenientes, uti suo loco ad quamvis adnotabitur plantam.

Quædam harum plantarum marinarum amant litus, vel fundum litori proximum, quæque modo binas, tres, quatuorve supra sese habent orgyas aquæ, quædam etiam tam proximæ litori vel supra tæniæ maris sitæ sunt, ut maris refluxu semi nudæ sint. Aliæ contra tam profunde sese abscondunt in maris sinu, ut tota planta magna ex parte hominibus ignota sit, ac profunditatem habent quinquaginta, octoginta, & centum orgyiarum, ipsarumque frustra tantum conquiri possunt, uti præ reliquis abyssum amat ista arbor, cui adcrevit rara *Calappa-laut*.

Tom. VI.

AMBOINSCH
KRUIDBOEK.
TWAALFDE BOEK.

Handelende van de Zeeboompjes, en steenagtige Zeegewassen, die na een Plant gelyken.

EERSTE HOOFDSTUK.

Van de Zeeboompjes in 't gemeen, wat het zy, hoe, en waar zy groejen.

Wy zyn nu al van de Landkruiden af, en op zee geraakt, daar wy zullen bezien, wat dezelve in baren schoot verborgen hout, het geene naar landgewassen, bloemen, of vrugten gelykt, en dierbalven in dit Kruidboek moet mede begreepen werden.

Men noemt ze in 't Latyn *Arbusculas marinas*, en met een Grieks woord *Lithodendra*, in 't Duits *Zeeboompjes*, en *Kraalsteen*en, als of men zeide *Bastardt Corâl* of *Boompjes*, die na *Koraalstruiken* gelyken. In 't Maleits *Accarbaar*, en *Kalbabaar* met een half *Arabis* woord, willende zeggen wortel of hout uit zee, item *Carang*, dat is *Kraalsteen*en, dog met een onderscheid, gelyk straks blyken zal.

Men verdeelt ze in drie hoofdgelagten, waar van 't eerste bebelst zoodanige, die een gemengde substantie van hout en steen hebben, zommige van 't eene, en zommige van 't andere meer, daarom ze ook voor het meeste deel buigzaam zyn.

Deze noemt men eigentlyk *Arbusculas marinas*, dat is *Zeeboompjes*, en in 't Maleits *Accarbaar* en *Calbabaar*, de natuur der *Koralen* naast komende.

Het tweede geslagt begrypt die geene, die meer van de steenige dan van de houtige substantie hebben. Ja voor het meeste deel geheel steenagtig zyn, niet te min nog alle de gedaante van een plante, vrugt, of bloeme beboudende. Deze noemt men in 't byzonder *Kraalsteen*en, de *Malyers Carang* en *Carang bonga*, dat is bloeme of uitspruitzels van den *Kraalsteen*.

Het derde geslagt, zyn die geene, die nog steen nog hout zyn, maar een vooze spongieuze substantie hebben, die nooit in steen verandert, gelyk de *Spongiën* en diergelyken.

Haare natuurlyke plaats belangende, zoo is de zelve de zee niet alleen op de natuurlyke klippen, die in zee groejen, maar ook op andere dingen zoo wel steenen als houten en scherven, die daar in geworpen of gezet worden, gelyk by een ieder zoorte in 't byzonder zal gezegt werden, op zommige plaatsen is de grond van de zee met deze planten zoo bezet, als of het een duin was, dog meest groejen ze verspreid van malkander hier en daar een, en daar is niet een Eiland in dezen *Archipelagus Moluccanus*, wiens stranden niet de een of andere zoorte voortbrengen, zoo dat hier wel te pas komt, en waar gemaakt werd, het geene *Plinius* eertyds schreef *Lib. 13. Cap. 25.* zeggende. In de zee wassen ook struiken en bomen, kleinder dan in onze *Middellantze Zee*, want het roode Meir, en de gebeelen *Orient* is vervult met bossen, en dat onder water. In welk Hoofdstuk by meer andere zoorten opbaalt, die met ons *Accarbaar* over een komen, gelyk op zyn plaats by ieder zal getoont werden.

Zommige van deze zeegewassen, beminnen de strand of wal, die den strand naast is, hebbende maar twee, drie, vier, en vyf vademen water boven haer, zommige ook zoo na op strand of zoo boog op de reven, dat ze by afloopent water half bloot leggen. Andere daar en tegen verbergen zig zoo diep in de schoot der zee, dat het gebeele gewas nog meerendeels voor menschen onbekent is, op vyftig, tagentig, en hondert vademen diepte, en niet dan stukken en brokken daar van voor den dag komen, gelyk voor de andere de afgrond bemint die boom, daar de zeldzame *Calappa-laut* aangroeit.

B b

Van

Ut

Ut de ipsarum ortu generali quid memorem, hic non omni ex parte satis indagatus est, quum sunt plantæ extra hominum visum & accessum crescentes. Unde & pro modulo ingenii, propriæque experientia quid de eo philosophabimur, antea Lectorem monentes, vulgarem opinionem non valere, quæ putat, omnes hæc arbusculas ex rupibus crescere, quibus insident, quod falsum esse experientia docet, exceptis quibusdam, in quibus verum esse quodammodo videtur.

Non justum etiam proferunt fructum vel semen, quo sese propagant, uti quidam de veris Coralliis fabulati sunt. Ista enim capitula, vesiculæ, & granula, quæ aliquando in quibusdam harum plantarum marinarum reperiuntur, non magis pro ipso semine habenda sunt, quam aquosæ istæ & concavæ vesiculæ, quæ in cunctis fere deteguntur Algis, & ad propagationem nil faciunt.

Ut itaque ortum harum plantarum ulterius indagemus, dicimus, cunctas arbusculas marinas, quamdiu sub aqua in naturali crescant loco, investitas esse vel cortice fragili & spongioso, vel mucosissimo absque cortice, sed ita ut utraq; isto mucosissimo obductæ sint. Hunc mucum putamus esse verum ortum omnium plantarum marinarum, in quo vis seminalis latet, atque ubi hic mucus per maris undas devehitur, atque sese figit alicui rei, ibi format novam plantam marinam, quæ mox pabulum ducit ex falsis, sulphureis, & pinguis aquæ marinæ partibus, quod per Magnetismum naturæ adtrahit, ac non ex subiecto fundo, qui aliquando penitus ineptus est pro nutritione talium arbuscularum.

Huic enim mucosissimo perinde est, ubinam sese figat, atque nil differt, an ligno, frusto vasis, lateri cocto, filici, ossi, vel alii rei adducatur, ubi sese modo figere potest, ibi arbusculam format. Attamen nigrum Accarbarium aliquid peculiare habet, quod radices suas profunde agit in mollia Corallia, ex quibus in proventu aliquod pabulum videtur ducere, si vero radix rite a saxo separetur, nil nisi rugosus detegitur apex, qui nullas fibras in saxo figit factorias, uti omnes plantæ necessario requirunt, quæ ex eo pabulum sugere vellent.

Cortex iste spongiosus, seu crusta ista potissimum detegitur in arbusculis primæ classis, & quidem diversi color, nigrum enim Accarbarium cinereo obductum est cortice, cinereum vel ligneum rubro, flabella marina nunc rubro, nunc cinereo, nunc albo, & calce quasi obducta sunt. Cinerea & rubra crusta facile separari potest, si aliquamdiu pluvis exponatur planta, vel in humido sepeliatur solo, ac leniter abradatur, sed alba, quæ in quibusdam dependet flabellis, difficulter separari potest, ac plerumque lapidea quasi est.

Non credendum itaque est, uti supra jam innuimus, arbusculas hæc marinas ortum ducere ex *Alga coralloide*, licet forma optime cum iis conveniat, experientia enim satis docet, *Algam* istam nunquam lapidescere, sed maturam a fundo separari, & herbacea sua substantia in litus projici. Sic quoque falsum est, vera Corallia, vel has arbusculas marinas sub aqua mollem esse herbam, & supra aquam in aëre primum lapidescere, uti multi id pertinaciter perhibent, in opinionem ducti id credere, quum arbusculas has sub aqua vident sese flectere instar Juncorum, & juxta fluxum sese torquere, quumque isto cinereo cortice tectæ sunt, optime Juncos æmulantur. Concedo quidem, sub aqua multo mobiliore & flexilior esse, atque in aëre multo rigidior, quod etiam comprobatur & detegitur in cunctis ingentibus scopulorum faxis, marmore & albastro, quæ multo facilius in matricis sinu cædenda sunt, quam si aliquamdiu aëri fuerint exposita.

Mos adtrahendi & colligendi hæc arbusculas varius quoque est, ac proinde melius conducet quemvis ad quamvis speciem peculiariter notare, uti & quam proxime quælibet ad verum adcedat Corallium. Hoc generaliter hic declarare me oportet, magis fortuito quam de industria adtrahi, ac quidem per piscatores & nautas.

Van baren oorspronk iets in 't generaal te melden, zoo is dezelve nog niet alderduideliks onderzocht, als zynde planten, die buiten 's menschen gezigt en omgang groejen. Die wy na de mate van ons verstand en eigen ervaringe daar van zullen filosofheeren. Voor al den Leezer waarfchouwende, dat het gemeene gevoelen niet en deugt, dat men sustineert, dat alle deze boompjes uit die klippen groejen, daar op ze staan, het welk niet waar te zyn, de ervaringe leert, behalven in zommige, daar het eenigzints waar schynt te zyn.

Zy dragen ook geen waaragtige vrugten of zaad, waar door ze hun mogten voort teelen, gelyk zommige van de regte Koraalbomen gefabuleert hebben. Want die knoppes, blaasjes, en korrels, die men zomtyds aan eenige van deze zeegewassen vindt, zyn niet meer voor opregt zaad te houden, dan die wateragtige en bolle blaasjes, die men schier aan alle Algaas vindt, en tot de voortteeling niet en deugen.

Om dan den oorspronk dezer gewassen wat nader te ramen, zoo zeggen wy dat alle zeeboompjes zoo lange ze onder water op haar natuurlyke plaats staan, of met een brosse en spongieuse fchorffe, of met een ziltige slym zonder fchorffe bekleedt zyn, dog zoodanig, dat beidemet dien slym behangen zyn. Dezen slym stellen wy voor den eigentlyken oorspronk van alle zeegewassen, daar in de zadelijke kragt leid, en waar dezen slym door de zeebaren heen gevoert werd, daar hy zig aan zet, daar formeert het een nieuw zeeboompje, 't welk voort zyn voedzel heeft uit de ziltige, zwavelige, en vette deelen des zeewaters, dezelve door de Magnetismus naturæ aan zig trekkende, en niet uit den onderleggende grond, die zomtyds gants ombekevaam is om zoodanige boompjes te voeden.

Want dezen slym maakt geen onderscheid, waar dat hy zig begte, het geld hem even veel of hy tegens een hout, potscherve, gebakke steen, key, of been aangevoert werd. Daar hy zig maar begten mag, daar formeert hy een boompje. Evenwel heeft het zwarte Accarbaar iets byzonders, 't welk zyne wortelen wat diep schiet in de weke Kraalsteen, waar uit het schynt in 't opwassen eenig voedzel te trekken. Maar als men de wortel te degen van den steen zuivert, zoo vindt men niet dan een ruige stomp, die geen zaigaderen in den steen zendt gelyk alle planten noodzakelyk moesten doen, die daar uit willen voedzel trekken.

De voornoemde spongieuse fchorffe of korst vindt men meest aan de boompjes van 't eerste geslagte, van diverse couleuren, want het zwarte Accarbaar is met een graauwe fchorffe bekleedt. Het graauwe of boutagtige Accarbaar met een roode, de zeevassers zommige met een roode, zommige met een graauwe, zommige met een witte kalkagtige. De graauwe en roode zyn ligt daar van af te sonderen, als men ze een tyd lang in den regen legt, of in een vogtige grond begraaft, en dan zoetjes afschraapt, maar de witte, die aan zommige vassers hangt, is moeilyk om af te krygen, en werd meest steen hard daar aan.

Men moet dan geen geloof daar aan stellen, gelyk boven nog eens gezegt is, dat de zeeboompjes baren oorspronk hebben uit de *Alga coralloide*, hoewel ze in gedaante zeer wel over een komt, want de ervaringe genoegzaam leert, dat de voorschreeve *Alga* nooit versteent, maar ryp zynde van de grond los gaat, en in zyn kruidagtige substantie op strand gesmeeten werd. Zoo is het ook niet waar, dat nog regte Korallen, nog alle onze Indiaanse zeeboompjes onder water een week kruid zyn, en boven komende eerst in de Lugt versteenen, gelyk veele bartnekig willen staande houden, zynde beweegt dit te gelooven, om dat ze de zeeboompjes onder water zien haar buigen als biesen, en na den stroom zig draagen, ook met die grauwe fchorffe bedekt, die ze zeer wel na biesen doet gelyken. Dog dit sta ik toe, dat ze onder water veel buigzamer zyn, en in de lugt styver werden, 't welk men ook ervaart aan alle groote klipsteen, marmel, en albast, die veel gemakkeliker in haar moeders schoot te bakken zyn, dan een tyd lang in de lugt gelegen hebbende.

De manieren om deze zeeboompjes op te halen, en te krygen is ook verscheiden, en zal dierhalven gevoegelyker komen dezelve by ieder zoorte in 't byzonder aan te wyzen, als mede hoe men na ieder zoorte aan de regte Koraal komt. Dit moet ik in 't generaal hier by zetten, dat ze meer door geval als met opzet uitgebaalt werden, en dat door de *Vissers* en *Scheepslieden*.

Piscatores aliquando eas adtrahunt per hamum, si chorda piscatoria sese flectat tali arbusculæ, quam tum integram adquirunt cum tota etiam rupe, si non fit nimis magna. Aliquando fit, quod nassæ, quæ Bobbers, & Malaice Bubut dicuntur, funibus vel eminentibus angulis intricentur hisce, ac sic simul adtrahantur.

Nautæ eas adducunt anchoris & harpagine, quibus sæpe has tangunt, & conquirunt, sed dolendum est, Amboinenses hæc arbusculas iterum in mare projicere præ malignitate, quum loco piscis, quem putant cepisse, saxum conquirunt, ita ut hæc arbusculas in nullo habeant pretio, excepto Accarbaar seu Corallio nigro, quod pro armillis adhibent.

Sinense mare multas etiam profert arbusculas marinas, quæ in binas distinguuntur classes, quarum prima & vulgatissima dicitur Haytsjiu, h. e. arbuscula marina, quæ est ramosa & fragilis ista substantia, quæ Flabellum marinum, Arbuscula marina, & Pseudo-Corallium nigrum dicitur, & etiam tricolor est, alba, rubra, & nigra.

Altera classis omne id comprehendit, quod proprie Accarbaar seu Calbabaar dicitur, ipsis vero Titsjiu, h. e. arbuscula ferrea, distincta quoque in albam, rubram, & nigram. Verum Corallium rubrum, Sanbosju dictum in ipsorum mari non reperitur, sed a peregrinis adducitur juxta ipsorum scripta a Belgis & Guzerattis, qui sine dubio id a Lusitanis adquirunt.

Hoc itaque præmium hisce claudimus versiculis, qui tanquam epigramma erunt huic hortu marino, & in quibus arbusculæ hæc de se ipsis sequenti loquuntur modo.

*Wy staan in Tethys Tuin bedekt met duizend baren,
Het groeiend hout en steen ziet men in ons zig paren.
Ons land heeft nooit beschout, nog zon, nog 's menschen oog,
Of 't moest een duiker zyn, die na beneden vloog,
Een deel heeft egter zig aan 't maanligt bloot gegeven,
ALS 's Heeren heILIG WIL aMbolnas Voet Dee beVen.
Amboin vergete nooit dien schrikkelijken dag,
Doen men de Zee ontbloot, en 't Land verzonken zag.*

Hoc factum fuit terribili terræ motu, qui Amboinæ superveniebat decimo septimo die Februarii stili novi anno 1674, qui in hoc Herbario sæpius commemoratur, quum in Hitoes ora mare ter tam subito ibat & redibat, ut profundus in conspectum veniret fundus ad longum spatium, quum & arbusculæ hæc Lunam, quæ tum lucem edebat, conspexerunt.

Hæc maris commotio & raptus sequebatur mox post terribilem terræ motum, qui brevi ante inceperat & procedebat vehementi aëris fonitu, montium crepita & ruptura, ac scopulorum convolutione, haud aliter acti mundus diffringeretur, quo casu præ reliquis bina ingentia terræ rudera submersa sunt, unum in Hila, prope arcem Amstelodamum dictam, alterum fuit ingens planumque æquor, ubi antea fuit ingens pagus Lebelehu cum magno Passar, totum itidem submersum fuit cum parte montium post id fitorum, ita ut iste locus jam octuoginta & centum orgyas aquarum sit profundus.

Ibi quoque ex subterraneo sulphureo catonio tres horrendæ maris undæ elevatae sunt instar murorum erectæ, superne igneæ & albæ, inferne nigre, & turbidam ac fœtentem continentes aquam, quæ in tres sese dispersebant partes. Una, quæ maxima, cursum dirigebat juxta Hitoës oram, ubi multos pagos cum ædibus, hominibus, & animalibus rapiebat, & totum evertibat tractum.

Hoc autem tristi casu 2300 homines perierunt tam per aquam submersi, quam per aëdes deciduas prope Castellum, quum & auctor hujus libri perdidit uxorem, binos liberos, & ancillam in ædibus suis.

Memorabilis autem hic annus & casus denotatur per literas numerales subsequentis versiculi.

ALS 's Heeren heILIG WIL AMbolnas Voet Dee beVen.

De *Visfers* baalen ze zomtyds op met baren boek, als de *Vislyn* om een boompje zig slingert, 't welk ze dan geheel opbaalen, met klip en al, indien ze niet groot is. Zomtyds gebeurt bet, dat de *Visfuiken*, die men *Bobbers*, in 't *Maleits* Bubut noemt, met baren touwen of uitstee-kende boeken daar in verwarren, en zoo t'zamen opgebaalt werden.

De *Scheeps-Lieden* baalen ze op met bare ankers en dreggen, als zy een derzelve komen te vatten, maar bet is jammer, dat de *Aboineesen* deze boompjes opbalende, dezelve weder in zee smyten uit moetwil, om dat ze in plaats van een vermeinende vis, een steen opbaalen, agtende deze zeeboompjes van geender waarden, behalven bet zwarte *Accarbaar*, 't welk ze tot armringen gebruiken.

De *Chineese* zee geeft ook veelderhande zeeboompjes, verdeelt in twee hoofdzooten, waar van de eerste en gemeenste eigentlyk het *Haytsjiu*, dat is *Zeeboompje*, zynde dat fyn getakte brosse goet, 't welk zy zee-wajers, zeeboompjes, en *Pseudo* *Corallium rubrum* noemen, en by hun *Lieden* ook van drierlei couleur gebouden werd, wit, rood, en zwart.

De andere hoofdzooten begrypen al 't geene men eigentlyk *Accarbaar*, of *Calbahaar* noemt. By hun *Lieden* *Titsjiu*, dat is *Yferboompje*, mede verdeelt in witte, roode, en zwarte. De regte roode *Coraal*, *Sanhosu* genaamt, valt in haare zee niet, maar werd 'er van *Vreemdelingen* aangebragt, te weten volgens haer *Boeken* van *Hollanders* en *Guzeratters*, dewelke bet buiten twyffel van de *Portugeesen* hebben.

Wy besluiten dan deze *Voorreden* met de volgende versjes, die tot een opschrift van onzen *Zee-tuin* zullen dienen, waar in de *Zeeboompjes* van haer zelfs aldus spreken.

Dit is geschiedt by een schrikkelijke aardbeving, welko *Amboina* overviel den 17. February nieuwe styl. Anno 1674. 't welk in dit *Kruidboek* meermaal aangebaalt werd. Wanneer op de *Kust* van *Hitoë* de zee tot drie maalen zoo schielijk op en afliep, dat men den grond verre konde zien, alwaar dan de zeeboompjes den *Maan*, die doen schein, aanschouwt hebben.

Dit woeden der zee volgden op een verschrikkelijke aardbeving, welke kort te vooren begonnen hadde, en algaande weg duurde, met een verwaarlyk gedruis in de lugt, kraken der bergen, bersten en omwentelen der rotzen, niet anders als of de waereld van malkander wilde breeken, waar onder anderen twee groote stukken land verzonken zyn. Het eene op *Hila*, by onze *Fortresse Amsterdam*, het andere zynde een groot vlak voorland, daar te vooren de groote *Negorye Lebelehu* met een grooten passer gestaan hadde, is geheel weg gezonken met een gedeelte van 't gebergte daar agter leggende, zoo dat het op dezelve plaats nu wel tagentig en bondert vademem diep is.

Ook zyn van daar uit den onderaardschen zwavelkolk drie yffelyke zeebaren opgereezen, als muuren over eind staande, boven vurig en wit, beneden zwart, en van een troebel stinkend water, die zig na drie plaatzen wenden. De eene zynde wel de grootste, nam baren koers langs de *Kust* van *Hitoë*, daar ze veel *Negoryen* met menschen, vee, en huizen wegmaaiden, als of het weg geveegt was.

In dit droevig ongeval zyn over de 2300 zielen omgekomen, zoo door het overstrooment water, als aan 't *Kasteel* door 't omvallen van huizen, waar by den *Auteur* ook verloren heeft zyne *Huisvrouw*, twee *Kinderen*, en een *Meid*, alle uit zyn huis.

Welk jaar uitgebeeld werd door deze telletteren.

Subjungo hic porro verficulum, quo amicus quidam hunc maris hortum condecorare placuit, sequenti modo.

Ik voeg 'er hier by nog een ander versje, waar mede zekere vriend dezen Zeetuyn heeft verwaardigt, luidende als volgt:

Hier ziet men steen met hout gepaart,
 Hier op een klip een boom gebaart,
 Hier ziet men 't geen de barre grond
 In Zee gevoet heeft, daar men 't vond,
 Hier ziet men 't geen nooit zon bescheen,
 als Doe 't VerbrilLIk Land VerdWeen
 Voor Zee, en weer de Zee voor 't Land,
 Door Godts getergde regterhand.
 Hier ziet gy boomvrngt ongemeen,
 Gewormt en nagebootst op steen,
 Hier ziet gy bloemen, en haar beelt
 Op blinde klipjes voortgeteelt.

CAPUT SECUNDUM.

*Corallium nigrum, & Accarbarium
 ramosum. Accarbaar itam.*

Primum proferentes arbuscularum marinarum classem sub iis comprehendemus tales, quæ cum vero Corallio proxime conveniunt, puto autem tres illas species, in quas vulgo dividuntur cuncta Coralliorum genera in Europæis libris de faxis agentibus, rubram nempe, nigram, & albam, exceptis quibusdam spuris Coralliis.

Genuinum rubrum Corallium in India Orientali non crescit, sed nigri & albi quædam species, quas sub prima comprehendimus classe. Harum multæ sunt species in Europa penitus ignotæ, immo nigrum Corallium vix pro vero habetur, quum tamen genuinum sit, cujus causam puto esse, quod nigrum in Europa tam raro occurrat, ac proinde maxime ignotum sit.

Primum genus in quatuor primarias dividimus species, in nigrum nempe, cinereum, album, & rubrum Corallium, sub quibus tamen quædam reperiuntur, quæ spuria Corallia habenda sunt.

Nigrum subdividitur iterum in nigrum ramosum, monoclonum, planum seu flabellum, Cupressum marinum, seu Abietem marinam, Fœnum marinum, & Ericam marinam, cum binis aliis raris hujus generis speciebus.

Primo. *Accarbarium nigrum, ramosum, sive fruticans*, est id, quod pro vero Corallio nigro habemus, estque arbuscula elegantè ramosa & extensa, vulgo binos tresve pedes alta, licet etiam quædam sed raro reperiuntur quinque pedes altæ, ac similiter lata est, ad unam inclinans partem, vel ramis suis extensa est.

Sub aqua Corallium hoc ubique investitum est cortice obscure cinereo, aliquando purpureo, sed fragili, qui facile defricari potest, si per mensam in humido sepeliatur solo, vel quod melius est, si tam diu vento & pluviis exponatur, dein arena teratur, & cortex abradatur, atque ubi in angulis adhæret, scalpello abradendus est, tum tota arbuscula nigerima est. Sub aqua refert fasciculum Juncorum, per corticis gravitatem & maris fluxum semper depressum, ac nullo modo nigrum adparet, si proferatur.

Depuratum retinet inclinantem seu depressam formam, licet cuncti superiores rami lentissimi & flexiles sint, qui abrumpi nequeunt, sed quidem diffringi, aliquando arbusculæ reperiuntur, quarum rami fati erecti sunt, elegantem referentes fruticulum, cujus cuncta folia delapsa sunt, quæ optimæ sunt ad conservandum pro raro.

Supremi ramuli tam subtiles & acuti desinunt, quam si fila essent, coloris ex nigro ruffi, nihilominus tamen flexiles & lenti sunt, nec incurvi manentes, quum inflectuntur, sed si relaxantur, mox pristinam requirunt formam.

Trun-

TWEDE HOOFDSTUK.

*Het zwarte Koraal, en het
 getakte Accarbaar.*

Het eerste geslagte van de Zeeboompjes beginnende, zullen wy daar onder begrypen zoodanige, die met het opregte Koraal naast komen. Ik meene die drie soorten, waar in de Europeise Steenboeken ordinari alle Coralgewassen verdeelen, te weten in rood, zwart, en wit, bebalven nog eenige bastard Korallen.

Het opregte roode Koraal hebben wy in gants Oost-Indiën niet, maar van het zwarte en witte eenige soorten, die wy dan onder 't eerste geslagt begrypen. Daar onder zyn vele soorten in Europa nog onbekent, ja zelfs het zwarte Koraal wil kwalijk daar voor aangenomen werden, daar het nogtans het opregte is, waar van ik de oorzaak gisse te zyn, dewyl het zwarte in Europa zoo weinig te vinden, en dierbalven meest onbekent is.

Het eerste geslagte verdeelen wy in vier hoofdsoorten, als zwart, graauw, wit, en rood, daar onder egter zommige loopen, die men niet booger dan bastaart Koraal takzeren moet.

De zwarte werd wederom verdeelt in een zwarte getakte, zwarte eensteelige, zwarte, platte, of wagers, Zee-Cypressen of *Abies marina*, *Fœnum marinum*, en de Zee-beide, met nog twee andere zeldzame soorten van dat geslagt.

I. *Accarbarium nigrum, Ramosum, sive Fruticans*, of zwart getakt *Accarbaar*, is 't geene wy voor 't opregte zwart Koraal houden, een wel getakt en uitgespreid boompje, ordinari twee en drie voeten hoog, hoewel men der ook vindt dog zelden vyf voeten hoog, en ook zoo breed, gemeenelyk na de eene zyde bellende, of met de takken van malkander afgestrekt.

Onder water is 't over al bekleet met een donker-graauwe, en zomtyds peerze, brosse schorse, die haar ligt laat afwryven, als men 't een maand in vogtige grond begraaft, ofte welk beter is, als men 't zoo lange in regen en wind laat leggen, daar na met zand schuurt en de schorse afwryft, en daar ze in de boeken zitten blyft, met een mesje afschraapt, zoo werd eerst het gebeele boompje pik zwart. Onder water gelykt het een bos biezzen, door de zwaarte der schorse en loopen des strooms altyd wat neergedrukt, en men kan niets zwarts daar aan zien, als het eerst uitkomt.

Het schoon gemaakte behoudt nog alle de gedrukte of bellende form, hoewel alle de bovenste takken zeer taai en buigzaam zyn, latende haar niet afbreken, maar wel met moeten afwringen, zomtyds vindt men 'er boompjes, wiens takken redelyk overeind staan, gelykende een gierlyk struikje, daar van alle de bladeren afgevallen zyn, dewelke dan de beste zyn om tot rariteit te bewaren.

De bovenste takjes loopen zoo dun en spits toe, als een draad, van couleur uit den zwarten wat ros, niet te min buigzaam en taai, geene kromte behoudende, als men ze buigt, maar losgelaten springen ze straks weder in haar voorige postuur.

Den,